EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

3. mai 2005 *

Liidetud kohtuasjades C-387/02, C-391/02 ja C-403/02,

mille esemeks on EÜ artikli 234 alusel Tribunale di Milano (kohtuasjades C-387/02 ja C-403/02) ja la Corte d'apello di Lecce (kohtuasjas C-391/02) (Itaalia) 26., 29. ja 7. oktoobri 2002. aasta otsustega, mis saabusid Euroopa Kohtusse vastavalt 28. oktoobril ning 12. ja 8. novembril 2002, esitatud eelotsusetaotlused kriminaalasjas

Silvio Berlusconi (C-387/02),

Sergio Adelchi (C-391/02) ja

Marcello Dell'Utri jt (C-403/02) süüdistuses,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president V. Skouris, kodade esimehed P. Jann, C. W. A. Timmermans (ettekandja), A. Rosas ja A. Borg Barthet, kohtunikud J.-P. Puissochet, R. Schintgen, N. Colneric, S. von Bahr, M. Ilešič, J. Malenovský, U. Lõhmus ja E. Levits,

* Kohtumenetluse keel: itaalia.

kohtujurist: J. Kokott,
kohtusekretär: vanemametnik L. Hewlett,

arvestades kirjalikus menetluses ja 13. juuli 2004. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

— S. Berlusconi, esindajad: advokaadid G. Pecorella ja N. Ghedini,

— S. Adelchi, esindaja: advokaat P. Corleto,

— M. Dell'Utri, esindajad: advokaadid G. Roberti ja P. Siniscalchi,

— Procuratore della Repubblica, esindajad: G. Colombo, G. Giannuzzi, E. Cillo ja I. Boccassini,

— Itaalia valitsus, esindaja: I. M. Braguglia, keda abistas riiklik esindaja O. Fiumara,

— Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: V. Di Bucci ja C. Schmidt,

olles 14. oktoobri 2004. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlused puudutavad nõukogu 9. märtsi 1968. aasta esimese direktiivi 68/151/EMÜ tagatiste kooskõlastamise kohta, mida liikmesriigid äriühingu liikmete ja kolmandate isikute huvide kaitseks EMÜ asutamislepingu artikli 58 teises lõigus tähendatud äriühingutelt nõuavad, et muuta sellised tagatised ühenduse kõigis osades võrdväärseteks (EÜT L 65, lk 8; ELT eriväljaanne 17/03, lk 3, edaspidi „esimene äriühingute direktiiv"), eriti selle artikli 6, nõukogu 25. juuli 1978. aasta neljanda direktiivi 78/660/EMÜ, mis põhineb asutamislepingu artikli 54 lõike 3 punktil g ja käsitleb teatavat liiki äriühingute raamatupidamise aastaaruandeid (EÜT L 222, lk 11; ELT eriväljaanne 17/01, lk 21, edaspidi „neljas äriühingute direktiiv"), eriti selle artikli 2, ja nõukogu 13. juuni 1983. aasta seitsmenda direktiivi 83/349/EMÜ, mis põhineb asutamislepingu artikli 54 lõike 3 punktil g ja käsitleb konsolideeritud aastaaruandeid (EÜT L 193, lk 1; ELT eriväljaanne 17/01, lk 58, edaspidi „seitsmes äriühingute direktiiv"), eriti selle artikli 16, ning EMÜ asutamislepingu artikli 5 (hiljem EÜ asutamislepingu artikkel 5, nüüd EÜ artikkel 10) ja artikli 54 lõike 3 punkti g (hiljem EÜ asutamiselepingu artikli 54 lõike 3 punkt g, nüüd muudetuna EÜ artikli 44 lõike 2 punkt g) tõlgendamist.

2 Taotlused on esitatud kriminaalmenetlustes, mis toimuvad S. Berlusconi (C-387/02), S. Adelchi (C-391/02) ja M. Dell'Utri jt (C-403/02) suhtes, keda süüdistatakse codice civile (edaspidi „Itaalia tsiviilseadustik") äriühingute kohta valeandmete esitamist (valeandmed raamatupidamises) käsitlevate sätete rikkumistes.

Õiguslik raamistik

Ühenduse õigus

3 Vastavalt asutamislepingu artikli 54 lõike 3 punktile g aitavad Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Ühenduste Komisjon kaasa asutamisvabaduse piirangute kaotamisele, kooskõlastades vastavalt vajadusele tagatisi, mida liikmesriigid nõuavad äriühingutelt EMÜ asutamislepingu artikli 58 teises lõigus (hiljem EÜ asutamislepingu artikli 58 teine lõik, nüüd EÜ artikli 48 teine lõik) määratletud tähenduses nii osanike ja aktsionäride kui ka kolmandate isikute huvide kaitseks, pidades silmas selliste tagatiste muutmist võrdväärseks kogu ühenduse ulatuses.

4 Selle alusel on nõukogu vastu võtnud mitu direktiivi, eelkõige järgmised põhikohtuasjades viidatud direktiivid.

5 Esimest äriühingute direktiivi kohaldatakse selle artikli 1 kohaselt kapitaliühingutele, st Itaalia puhul järgmistele äriühinguliikidele: società per azioni (aktsiaselts, edaspidi „SpA"), società in accomandita per azioni (aktsiatel põhinev usaldusühing) ja società a responsabilità limitata (osaühing, edaspidi „Srl").

6 See direktiiv näeb nende äriühingutega asju ajavate kolmandate isikute kaitseks ette kolm meedet, nimelt pädevas piirkondlikus äriregistris iga äriühingu kohta toimiku avamine, kuhu kantakse teatud hulk kohustuslikku teavet, äriühingute (kaasa arvatud asutamisel olevad äriühingud) nimel võetud kohustuste kehtivust ja vaidlustatavust puudutavate siseriiklike õigusaktide ühtlustamine ja äriühingute

sundlõpetamise juhtumite ammendava loetelu kinnitamine.

7 Esimese äriühingute direktiivi artikli 2 kohaselt:

„1. Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed tagamaks, et äriühingud avalikustavad vähemalt järgmised dokumendid ja andmed:

[...]

f) bilanss ja kasumiaruanne iga majandusaasta kohta. Bilansidokument peab sisaldama andmeid isikute kohta, kes peavad seaduse kohaselt bilansi kinnitama. Artiklis 1 viidatud Saksamaa, Belgia, Prantsusmaa, Itaalia või Luksemburgi õigusele alluvate äriühingute Gesellschaft mit beschränkter Haftung, société de personnes responsabilité limitée, personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, société responsabilité limitée ja societ a responsabilit limitata puhul ning Madalmaade õigusele alluva äriühingu besloten naamloze vennootschap puhul lükatakse käesoleva sätte kohustuslik kohaldamine edasi kuni kuupäevani, mil tuleb rakendada direktiiv, mis käsitleb bilansside ja kasumiaruannete andmete kooskõlastamist ning nende äriühingute vabastamist kas täielikult või osaliselt kõnealuste dokumentide avalikustamise kohustusest, kelle bilansi üldsumma on väiksem selles direktiivis määratletust. Nõukogu võtab sellise direktiivi vastu kahe aasta jooksul alates käesoleva direktiivi vastuvõtmisest;

[...]"

8 Direktiivi artikli 3 lõiked 1 ja 2 sätestavad:

„1. Igas liikmesriigis avatakse keskregistris, äriregistris või äriühingute registris iga registreeritud äriühingu kohta toimik.

2. Kõik artikli 2 järgi avalikustamisele kuuluvad dokumendid ja andmed säilitatakse toimikus või kantakse registrisse; registrikannete objekt peab iga kord peegelduma toimikus."

9 Nimetatud direktiivi artikli 6 kohaselt:

„Liikmesriigid näevad ette asjakohased karistused järgmistel juhtudel:

— kui on jäetud avalikustamata bilanss ja kasumiaruanne, nagu on nõutav artikli 2 lõike 1 punkti f järgi;

[...]"

10 Neljas äriühingute direktiiv, mida kohaldatakse Itaalia puhul samadele äriühinguliikidele, millele viidati esimeses äriühingute direktiivis ja mis on loetletud käesoleva kohtuotsuse punktis 5, ühtlustab siseriiklikud õigusnormid, mis käsitlevad äriühingute raamatupidamise aastaaruannete koostamist, sisu, ülesehitust ja avaldamist.

11 Direktiivi artikkel 2 sätestab:

„1. Raamatupidamise aastaaruanne hõlmab bilansi, kasumiaruande ning raamatupidamisaruannete lisad. Need dokumendid on ühtne tervik.

2. Need dokumendid koostatakse selgelt ning kooskõlas käesoleva direktiiviga.

3. Raamatupidamise aastaaruanne peab andma õige ja erapooletu ülevaate äriühingu vara, kohustuste, finantsseisundi ning kasumi või kahjumi kohta.

4. Kui käesoleva direktiivi kohaldamisest ei piisa, et anda õige ja erapooletu ülevaade lõike 3 tähenduses, tuleb anda lisateavet.

5. Kui käesoleva direktiivi mõne sätte kohaldamine ei sobi erandlikult kokku lõikes 3 sätestatud kohustusega, tuleb sellest sättest kõrvale kalduda, et anda õige ja erapooletu ülevaade lõike 3 tähenduses. Iga selline kõrvalekaldumine tuleb avaldada raamatupidamisaruannete lisades koos selle põhjenduse ning aruandega selle mõju kohta varale, kohustustele, finantsseisundile ning kasumile või kahjumile. Liikmesriigid võivad määratleda kõnesolevad erandjuhud ning sätestada asjakohased erinormid.

6. Liikmesriigid võivad lubada või nõuda, et raamatupidamise aastaaruandes avaldatakse muud teavet peale selle, mis tuleb avaldada kooskõlas käesoleva direktiiviga."

12 Nimetatud direktiivi artikkel 11 näeb ette, et liikmesriigid võivad lubada, et äriühingud, kes ei ületa teatud arvulisi piiranguid, mis puudutavad bilansi kogumahtu, puhaskäivet ja töötajate arvu, koostavad lühendatud bilansi. Eelnevat sätte sisu täpsustab artikkel 12.

13 Neljanda äriühingute direktiivi 10. jaos pealkirjaga „Avaldamine" asuva artikli 47 lõige 1 sätestab:

„Nõuetekohaselt kinnitatud raamatupidamise aastaaruanne ning tegevusaruanne koos arvamusega, mille on esitanud raamatupidamisaruannete auditeerimise eest vastutav isik, avaldatakse vastavalt iga liikmesriigi seadustele kooskõlas direktiivi 68/151/EMÜ artikliga 3.

[...]"

14 Neljanda äriühingute direktiivi 11. jaos pealkirjaga „Auditeerimine" asuva artikli 51 kohaselt:

„1. a) Äriühingud peavad andma oma raamatupidamise aastaaruande auditeerimiseks ühele või mitmele isikule, kes on vastavalt siseriiklikule õigusele volitatud raamatupidamisaruandeid auditeerima.

b) Raamatupidamisaruannete auditeerimise eest vastutav isik või vastutavad isikud peavad ka kinnitama, et tegevusaruanne on vastavuses sellesama aruandeaasta raamatupidamise aastaaruandega.

2. Liikmesriigid võivad vabastada artiklis 11 osutatud äriühingud kohustusest, mis on ette nähtud lõikes 1.

Kohaldatakse artikli 12 sätteid.

3. Kui tehakse lõikes 2 sätestatud erand, kehtestavad liikmesriigid oma seadustes asjakohased karistused juhuks, kui selliste äriühingute raamatupidamise aastaaruanded või tegevusaruanded ei ole koostatud kooskõlas käesoleva direktiivi nõuetega."

15 Seitsmes äriühingute direktiiv, mida kohaldatakse Itaalia puhul samadele äriühinguliikidele, millele viidati esimeses ja neljandas äriühingute direktiivis ning mis on loetletud käesoleva kohtuotsuse punktides 5 ja 10, näeb ette meetmed kapitaliühingute konsolideeritud aastaaruandeid reguleerivate siseriiklike õigusaktide kooskõlastamiseks.

16 Seitsmenda äriühingute direktiivi artikli 16 lõiked 2–6 näevad konsolideeritud aastaaruannete osas ette sisuliselt samad sätted nagu käesoleva kohtuotsuse punktis 11 ära toodud neljanda äriühingute direktiivi artikli 2 lõiked 2–6 aastaaruannete osas.

17 Seitsmenda äriühingute direktiivi 5. jaos pealkirjaga „Konsolideeritud aastaaruande avaldamine" sisalduva artikli 38 lõiked 1, 4 ja 6 sätestavad:

„1. Ettenähtud korras heakskiidetud konsolideeritud aastaaruanne ning konsolideeritud tegevusaruanne koos arvamusega, mille on esitanud konsolideeritud aastaaruande auditeerimise eest vastutav isik, avaldatakse äriühingu kohta, mis on koostanud konsolideeritud aastaaruande vastavalt selle liikmesriigi seadustele, mis selle äriühingu kohta kehtivad, kooskõlas direktiivi 68/151/EMÜ artikliga 3.

[...]

4. Kui konsolideeritud aastaaruande koostanud äriühing ei ole asutatud ühena artiklis 4 loetletud liiki äriühingutest ning sellelt äriühingult ei nõuta siseriikliku õigusega, et see avaldaks lõikes 1 osutatud dokumendid samal viisil, kui on ette nähtud direktiivi 68/151/EMÜ artiklis 3, peab see äriühing need dokumendid avalikkusele kättesaadavaks tegema vähemalt oma peakontoris. [...]

[...]

6. Liikmesriigid kehtestavad sanktsioonid käesolevas artiklis sätestatud avaldamiskohustuste täitmatajätmise eest."

Siseriiklikud õigusnormid

Äriühinguõigus

18 Vabariigi presidendi 11. aprilli 2002. aasta dekreetseadus nr 61, mis reguleerib äriühingutega seonduvaid kuritegusid ja väärtegusid kooskõlas 3. oktoobri 2001. aasta seaduse nr 366 artikliga 11 (*GURI* nr 88, 15.4.2002, lk 4, edaspidi „dekreetseadus nr 61/2002"), jõustus 16. aprillil 2002 ning asendas Itaalia tsiviilseadustiku V osa XI jaotise uuega, mis on pealkirjastatud „Äriühinguid või äriühingute kontserne käsitlevad karistusõiguse sätted".

19 See dekreetseadus võeti vastu Itaalias 3. oktoobri 2001. aasta seadusest nr 366 (*GURI* nr 234, 8.10.2001) tuleneva volituse alusel mitmete dekreetseaduste vastuvõtmisega läbi viidud äriühinguõiguse reformi käigus.

20 Itaalia tsiviilseadustiku artikli 2621 pealkirjaga „Valeandmete esitamine ja kasumi ebaseaduslik jaotamine või dividendidelt ettemaksete tegemine" varasem, dekreetseaduse nr 61/2002 jõustumisele eelnenud versioon (edaspidi „Itaalia tsiviilseadustiku endine artikkel 2621") sätestas:

„Välja arvatud juhtudel, kui tegu on kvalifitseeritav raskema süüteona, karistatakse vangistusega ühest kuni viie aastani ja 1032 kuni 10 329 euro suuruse rahalise karistusega:

1) asutajaid, asutajaliikmeid, juhte, peadirektoreid, audiitoreid ja likvideerijaid, kes aruannetes, bilanssides või muus äriühingut puudutavas teabes, esitavad pettuse teel äriühingu asutamise või tema majandusliku olukorra kohta tegelikkusele mittevastavaid andmeid või kes täielikult või osaliselt varjavad selle olukorraga seotud asjaolusid;

[...]"

21 Dekreetseadusega nr 61/2002 lisati eelkõige Itaalia tsiviilseadustiku artiklitesse 2621 ja 2622 uued karistusõiguse sätted, mis nägid ette karistused valeandmete esitamise eest äriühingute kohta, s.o süüteo eest, mida nimetatakse ka „valeandmed raamatupidamises" (edaspidi vastavalt vajadusele kas „Itaalia tsiviilseadustiku uus artikkel 2621", „Itaalia tsiviilseadustiku uus artikkel 2622" või „Itaalia tsiviilseadustiku uued artiklid 2621 ja 2622"), mis näevad ette:

„Artikkel 2621 (Valeandmed äriühingute kohta)

Juhte, peadirektoreid, audiitoreid ja likvideerijaid, kes osanike, aktsionäride või avalikkuse petmise ja omakasu või teise isiku alusetu kasu saamise eesmärgil esitavad

bilansis, aruandes või muus seadusega ette nähtud, osanikele, aktsionäridele või avalikkusele suunatud äriühingut puudutavas teabes tegelikkusele mittevastavaid andmeid — isegi kui need andmed on hinnangulised — või jätavad avaldamata äriühingu või äriühingute kontserni, millesse see kuulub, majanduslikku, varalist või rahalist olukorda käsitleva teabe, mille avaldamine on seadusega ette nähtud, luues teabe adressaatidele nimetatud olukorrast väära ettekujutuse, karistatakse — ilma et see piiraks artikli 2622 kohaldamist — ühe aasta ja kuuekuulise vangistusega.

Sama karistust kohaldatakse juhul, kui teave puudutab äriühingule kuuluvat vara või vara, mida äriühing kolmandate isikute nimel haldab.

Tegu ei ole karistatav, kui valeandmed või andmete avaldamata jätmine ei moonuta oluliselt äriühingu või äriühingute kontserni, millesse see kuulub, majanduslikku, varalist või rahalist olukorda. Tegu ei ole karistatav ka juhul, kui valeandmed või andmete avaldamata jätmine toob kaasa majandusaasta tulemuste erinevuse, mis maksustamise eelselt ei ületa 5%, või netovara erinevuse, mis ei ületa 1%.

Tegu ei ole mingil juhul karistatav, kui on tegemist hinnangute tulemusega, mis eraldi võetuna ei erine õigest arvestusest rohkem kui 10%.

Artikkel 2622 (Äriühingute kohta avaldatud valeandmed, mis kahjustavad osanikke, aktsionäre või võlausaldajaid)

Juhte, peadirektoreid, audiitoreid ja likvideerijaid, kes osanike, aktsionäride või avalikkuse petmise ja omakasu või teise isiku alusetu kasu saamise eesmärgil esitavad bilansis, aruandes või muus seadusega ette nähtud, osanikele, aktsionäridele või

avalikkusele suunatud äriühingut puudutavas teabes tegelikkusele mittevastavaid andmeid — isegi kui need andmed on hinnangulised — või jätavad avaldamata äriühingu või äriühingute kontserni, millesse nad kuuluvad, majanduslikku, varalist või rahalist olukorda käsitleva teabe, mille avaldamine on seadusega ette nähtud, luues teabe adressaatidele nimetatud olukorrast väära ettekujutuse ning tekitades sellega osanikele, aktsionäridele või võlausaldajatele varalist kahju, karistatakse — kahju saanud isiku kaebuse alusel — kuuekuulise kuni kolmeaastase vangistusega.

Menetlust alustatakse kaebuse alusel ka siis, kui tegu on kvalifitseeritav teise, isegi raskema, muude isikute kui osanikud, aktsionärid ja võlausaldajad, vara kahjustava süüteona, välja arvatud juhul, kui kahju on tekitatud riigile, avalik-õiguslikele juriidilistele isikutele või Euroopa Ühendustele.

Kui asi puudutab 24. veebruari 1998. aasta dekreetseaduse nr 58 II peatüki III jaotise IV osa sätetes viidatud äriühinguid, karistatakse käesoleva artikli esimeses lõigus nimetatud tegude eest ühe- kuni nelja-aastase vangistusega ja kuritegu võib menetleda *ex officio*.

Kui teave puudutab äriühingule kuuluvat vara või vara, mida äriühing kolmandate isikute nimel haldab, on karistus sama, mis käesoleva artikli esimeses ja kolmandas lõigus nimetatud tegude puhul.

Esimeses ja kolmandas lõigus nimetatud teod ei ole karistatavad juhul, kui valeandmed või andmete avaldamata jätmine ei moonuta oluliselt äriühingu või äriühingute kontserni, millesse see kuulub, majanduslikku, varalist või rahalist olukorda. Tegu ei ole karistatav ka juhul, kui valeandmed või andmete avaldamata jätmine toob kaasa majandusaasta tulemuste erinevuse, mis maksustamise eelselt ei ületa 5%, või netovara erinevuse, mis ei ületa 1%.

Tegu ei ole mingil juhul karistatav, kui on tegemist hinnangute tulemusega, mis eraldi võetuna ei erine õigest arvestusest rohkem kui 10%."

Üldine karistusõigus

22 Codice penale'i (edaspidi „Itaalia karistusseadustik") artikli 2 teise kuni neljanda lõigu, pealkirjaga „Karistusseaduste ajaline kehtivus" kohaselt:

„Kedagi ei tohi karistada teo eest, mis hilisema seaduse kohaselt ei ole süütegu; kui isik on süüdi mõistetud, lõpetatakse karistuse täitmine ja selle karistusõiguslikud tagajärjed kustuvad.

Kui süüteo toimepanemise ajal kehtinud seadus erineb hilisemast seadusest, kohaldatakse seda seadust, mille sätted on süüdistatavale soodsamad, välja arvatud juhul, kui lõplik otsus on juba kuulutatud.

Eelmiste lõikude sätteid ei kohaldata eriseadustele ega ajutistele seadustele."

23 Vastavalt Itaalia karistusseadustiku artiklile 39 jagunevad süüteod enamasti kuritegudeks ja väärtegudeks ning vastavalt seadustiku artiklile 17 mõistetakse kuritegude eest teatud raskemat liiki karistused kui väärtegude eest.

24 Seadustiku artikli 158 lõigust 1 tuleneb, et aegumistähtaegu arvestatakse süütegude toimepanemisest, mitte nende avastamisest.

25 Karistusseadustiku artiklitest 157 ja 160 tuleneb, et aegumistähtaeg on Itaalia tsiviilseadustiku uues artiklis 2621 sätestatud väärtegude puhul kolmest aastast kuni kõige rohkem nelja ja poole aastani, ning Itaalia tsiviilseadustiku endises artiklis 2621 sätestatud kuritegude ja sama seadustiku uues artiklis 2622 sätestatud kuritegude puhul viiest aastast kuni kõige rohkem seitsme ja poole aastani. Karistusseadustiku artiklis 160 on sätestatud aegumistähtaja maksimaalne kestus selle peatumise korral.

Vaidlused põhikohtuasjades ja eelotsuse küsimused

26 Eelotsusetaotlustest selgub, et süüteod, milles põhikohtuasjade kolmes kriminaalmenetluses süüdistatavaid süüdistatakse, on toime pandud Itaalia tsiviilseadustiku endise artikli 2621 kehtimise ajal, seega enne dekreetseaduse nr 61/2002 ja nimetatud seadustiku uute artiklite 2621 ja 2622 jõustumist.

27 Kohtuasjas C-387/02 andis Tribunale di Milano giudice per le indagini preliminari (eeluurimiskohtunik) 26. novembri 1999. aasta otsusega S. Berlusconi kohtu alla nimetatud kohtu esimeses kriminaalasjade kojas. Süüdistatavat süüdistatakse selles, et ta esitas aastatel 1986–1989 äriühingu Fininvest SpA juhina ja teiste samanimelisse kontserni kuuluvate äriühingute enamusaktsionärina nimetatud äriühingu ja teiste sellesse äriühingute kontserni kuuluvate äriühingute raamatupidamise aastaaruannetes valeandmeid. Need valeandmed võimaldasid suunata raha varjatud reservi, et rahastada teatavaid väidetavalt ebaseaduslikke tehinguid.

28 Kohtuasja C-403/02 puhul selgub eelotsusetaotlusest, et Tribunale di Milano neljanda kriminaalasjade koja poolt menetletavas kohtuasjas süüdistatakse M. Dell'Utrit, R. Luzit ja R. Cominciolit bilanssides valeandmete esitamises kuni aastani 1993.

29 Kohtuasi C-391/02 sai alguse S. Adelchi esitatud apellatsioonkaebusest Tribunale di Lecce 9. jaanuari 2001. aasta otsuse peale, millega ta oli süüdi mõistetud äriühinguid La Nuova Adelchi Srl ja Calzaturificio Adelchi Srl, mille juhataja ta oli, puudutavate valeandmete esitamise eest. Need 1992. ja 1993. aastal toimepandud teod puudutavad väidetavalt fiktiivseid ekspordi ja impordi tolliprotseduure ning väidetavate valearvete esitamist nimetatud äriühingute poolt. Selle vältimatu tagajärjena kajastusid nimetatud äriühingute bilansis tegelikest suuremad kulud ja fiktiivsed tulud ja seetõttu erines näidatud käive tegelikust käibest.

30 Pärast dekreetseaduse nr 61/2002 jõustumist väitsid süüdistatavad neis kolmes menetluses, et nende suhtes tuleb kohaldada Itaalia tsiviilseadustiku uusi artikleid 2621 ja 2622.

31 Eelotsusetaotluse esitanud kohtud märgivad, et nende uute sätete kohaldamine välistaks tegude, mille suhtes alustati menetlust seetõttu, et need olid käsitletavad Itaalia tsiviilseadustiku endises artiklis 2621 sätestatud kuriteona, kriminaalkorras menetlemist alljärgnevatel põhjustel.

32 Esiteks, isegi kui Itaalia tsiviilseadustiku uue artikli 2621 alusel võib riiklik süüdistaja nende tegude suhtes põhimõtteliselt menetlust alustada *ex officio*, seega kaebuse

puudumisel, on see süütegu nüüd käsitletav väärteona, mille maksimaalne aegumistähtaeg sellest tulenevalt on neli ja pool aastat, mitte enam kuriteona, mille aegumistähtaeg oleks kõige rohkem seitse ja pool aastat, nagu oli ette nähtud Itaalia tsiviilseadustiku endises artiklis 2621. Itaalia tsiviilseadustiku uues artiklis 2621 sätestatud süütegu oleks põhikohtuasjade puhul seega vältimatult aegunud.

33 Teiseks toob süütegude kvalifitseerimise muudatus taotluse esitanud kohtute väitel endaga kaasa ka selle, et seonduvaid süütegusid — nagu kuritegelik ühendus, rahapesu või kuriteo varjamine — ei saa enam kriminaalkorras menetleda, sest need teod eeldavad seotust kuriteo, mitte väärteoga.

34 Kolmandaks, kui põhikohtuasjades käsitletavad kuriteod ei oleks Itaalia tsiviilseadustiku uue artikli 2622 järgi veel aegunud, ei saaks neid selle artikli alusel menetleda, kui puudub valeandmete tõttu väidetavalt kahjustatud aktsionäri või võlausaldaja kaebus, mis on selle sätte alusel menetluse alustamiseks vajalik tingimus, vähemalt juhul kui — nagu seda põhikohtuasjade kriminaalkohtumenetluse käigus märgiti — valeandmed puudutasid börsil noteerimata äriühinguid.

35 Viimaseks märgivad eelotsusetaotluse esitanud kohtud, et tegude menetlemist võivad takistada ka Itaalia tsiviilseadustiku uue artikli 2621 kolmandas ja neljandas lõigus ning uue artikli 2622 viiendas ja kuuendas lõigus identses sõnastuses sätestatud künnis, mille kohaselt ei ole karistatavad valeandmete esitamised, mille tagajärjed ei ole olulised või on minimaalse tähtsusega, nimelt kui tagajärjeks on majandusaasta tulemuste brutoerinevus, mis ei ületa 5%, või netovara erinevus, mis ei ületa 1%.

36 Neid kaalutlusi arvesse võttes leiavad eelotsusetaotluse esitanud kohtud sarnaselt riikliku süüdistajaga, et käesolevate menetlustega tõusetub küsimus Itaalia tsiviilseadustiku uutes artiklites 2621 ja 2622 ette nähtud karistuste asjakohasusest kas seoses esimese äriühingute direktiivi artikliga 6, nagu Euroopa Kohus seda on tõlgendanud eelkõige 4. detsembri 1997. aasta otsuses kohtuasjas C-97/96: Daihatsu Deutschland (EKL 1997, lk I-6843) või seoses asutamislepingu artikliga 5, millest tuleneb vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale alates 21. septembri 1989. aasta otsusest kohtuasjas 68/88: komisjon *v.* Kreeka (EKL 1988, lk 2965, punktid 23 ja 24), et karistused ühenduse õiguse sätete rikkumise eest peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad.

37 Neil asjaoludel otsustas Tribunale di Milano peatada menetluse, mis puudutab kohtuasja C-387/02, ja esitada Euroopa Kohtule eelotsuse küsimused, mida eelotsusetaotluse põhjendustest lähtudes võib mõista järgnevalt:

1. Kas esimese äriühingute direktiivi artiklit 6 kohaldatakse lisaks äriühinguid puudutava teabe avalikustamata jätmisele ka äriühingute kohta valeandmete avaldamisel?

2. Kas ühenduse õiguse sätete rikkumise eest kohaldatavate karistuste tõhususe, proportsionaalsuse ja hoiatavuse nõude täitmist tuleb hinnata karistuse laadi või liigi alusel abstraktselt või lähtudes konkreetsest juhtumist, võttes arvesse vastava õiguskorra ülesehitust?

3. Kas neljandast ja seitsmendast äriühingute direktiivist tulenevate põhimõtetega on vastuolus selline siseriiklik õigus, mis määrab kindlaks künnise, millest

allpool aktsiaseltside, aktsiatel põhinevate usaldusühingute ja osaühingute raamatupidamise aastaaruannetes ja tegevusaruannetes sisalduvad valeandmed ei oma tähtsust?

38 Corte d'appello di Lecce otsustas peatada menetluse, mis puudutab kohtuasja C-391/02, ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas seoses kõikide liikmesriikide kohustusega kehtestada [direktiivides 68/151 ja 78/660] sätestatud rikkumiste eest „kohased karistused" tuleb nimetatud direktiive ja eriti [...] asutamislepingu artikli 44 lõike 2 punkti g koosmõjus direktiivi 68/151 artikli 2 lõike 1 punktiga f ja artikliga 6 ning direktiivi 78/660 (täiendatud direktiividega 83/349 ja 90/605) artikli 2 lõigetega 2–4 [...] tõlgendada selliselt, et nende sätetega on vastuolus liikmesriigi seadus, mis, muutes varasemaid karistusi äriühinguõiguse valdkonnas toimepandud süütegude eest, eelkõige äriühingutega seonduva teabe avalikustamise ja tõepärasuse põhimõtete kaitseks kehtestatud kohustuste rikkumiste osas, näeb ette sellise sanktsioonisüsteemi, mis tegelikult ei vasta selle põhimõtte kaitset tagavate karistuste tõhususe, proportsionaalsuse ja hoiatavuse kriteeriumidele?

2. Kas eespool viidatud direktiive ja eriti [...] asutamislepingu artikli 44 lõike 2 punkti g koosmõjus direktiivi 68/151 artikli 2 lõike 1 punktiga f ja artikliga 6 ning direktiivi 78/660 (täiendatud direktiividega 83/349 ja 90/605) artikli 2 lõigetega 2–4 tuleb tõlgendada selliselt, et nende sätetega on vastuolus liikmesriigi seadus, mis välistab äriühinguõiguses ette nähtud teatud dokumentidega (sealhulgas bilanss ja kasumiaruanne) seonduva teabe avalikustamise ja tõepärasuse kohustuste rikkumise suhtes menetluse alustamise, kui ebatäpse bilansi või muude valeandmete esitamine või teabe avaldamata jätmine

põhjustab majandusaasta tulemuste või netovara sellise erinevuse, mis teatud protsendimäära ei ületa?

3. Kas eespool viidatud direktiive ja eriti [...] asutamislepingu artikli 44 lõike 2 punkti g koosmõjus direktiivi 68/151 artikli 2 lõike 1 punktiga f ja artikliga 6 ning direktiivi 78/660 (täiendatud direktiividega 83/349 ja 90/605) artikli 2 lõigetega 2–4 tuleb tõlgendada selliselt, et nende sätetega on vastuolus liikmesriigi seadus, mis välistab äriühingutele pandud teabe avalikustamise ja tõepärasuse kohustuste rikkumise suhtes menetluse alustamise juhul, kui esitatakse andmeid, mis vaatamata sellele, et need esitati osanike, aktsionäride või avalikkuse petmiseks eesmärgiga sellest alusetult kasu saada, tulenevad arvestuslikest hinnangutest, mis eraldi võetuna erinevad tegelikkusest määral, mis kindlaksmääratud künnist ei ületa?

4. Kas eespool viidatud direktiive ja eriti [...] asutamislepingu artikli 44 lõike 2 punkti g koosmõjus direktiivi 68/151 artikli 2 lõike 1 punktiga f ja artikliga 6 ning direktiivi 78/660 (täiendatud direktiividega 83/349 ja 90/605) artikli 2 lõigetega 2–4 tuleb tõlgendada olenemata progresseeruvatest piiridest või künnisest selliselt, et nende sätetega on vastuolus liikmesriigi seadus, mis välistab äriühingutele pandud teabe avalikustamise ja tõepärasuse kohustuste rikkumise suhtes menetluse alustamise, kui ebatäpsus või pettuslik andmete väljajätmine ning seega ka teave ja andmed, mis ei kajasta tõepäraselt äriühingu varalist ja rahalist olukorda ning majandustulemusi, ei moonuta „oluliselt" kontserni varalist või rahalist olukorda (isegi kui siseriiklik seadusandja peaks defineerima mõiste „oluline moonutamine")?

5. Kas eespool viidatud direktiive ja eriti [...] asutamislepingu artikli 44 lõike 2 punkti g koosmõjus direktiivi 68/151 artikli 2 lõike 1 punktiga f ja artikliga 6 ning direktiivi 78/660 (täiendatud direktiividega 83/349 ja 90/605) artikli 2 lõigetega 2–4 tuleb tõlgendada selliselt, et nende sätetega on vastuolus liikmesriigi seadus, mis äriühingutele pandud teabe avalikustamise ja tõepärasuse kohustuste — mis peavad tagama „nii osanike ja aktsionäride kui ka kolmandate isikute huvide kaitse" — rikkumise olemasolul võimaldab karistuse mõistmist taotleda vaid osanikel, aktsionäridel ja võlausaldajatel, mille tulemusena on kolmandate isikute üldine ja tõhus kaitse välistatud?

6. Kas eespool viidatud direktiive ja eriti [...] asutamislepingu artikli 44 lõike 2 punkti g koosmõjus direktiivi 68/151 artikli 2 lõike 1 punktiga f ja artikliga 6 ning direktiivi 78/660 (täiendatud direktiividega 83/349 ja 90/605) artikli 2 lõigetega 2–4 tuleb tõlgendada selliselt, et nende sätetega on vastuolus liikmesriigi seadus, mis näeb äriühingutele pandud teabe avalikustamise ja tõepärasuse kohustuste — mille eesmärgiks on „nii osanike ja aktsionäride kui ka kolmandate isikute huvide kaitse" — rikkumise olemasolul kriminaalmenetluse alustamise ja sanktsioonisüsteemi osas ette eriti keeruka mehhanismi, mis võimaldab kriminaalmenetlust alustada ning rangemaid ja tõhusamaid karistusi mõista vaid siis, kui süütegudega on kahju tekitatud osanikele, aktsionäridele ja võlausaldajatele ning viimased on kaebuse esitanud?"

39 Tribunale di Milano otsustas peatada menetluse, mis puudutab kohtuasja C-403/02, ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas direktiivi 68/151 [...] võib mõista selliselt, et see kohustab liikmesriike nägema asjakohaseid karistusi ette mitte ainult juhtudeks, kui äriühingud jätavad bilansi ja kasumiaruande avaldamata, vaid ka juhtudeks, kui neid

dokumente ja muud majanduslikku, varalist või rahalist olukorda käsitlevat teavet, mida äriühing on kohustatud osanikele, aktsionäridele ja avalikkusele esitama enda või kontserni kohta, millesse äriühing kuulub, moonutatakse?

2. Kas EMÜ asutamiselepingu artikli 5 kohaselt tuleb karistuse „kohasuse" mõistest aru saada selliselt, et karistuse „tõhusust, efektiivsust ja hoiatavust" tuleb liikmesriigi õiguslikus kontekstis (nii karistus- kui ka menetlusõigus) konkreetselt hinnata?

3. Kas dekreetseadusega nr [61/2002] muudetud tsiviilseadustiku uued artiklid 2621 ja 2622 koosmõjus vastavad nimetatud tingimustele: eelkõige, kas „tõhusalt hoiatavaks" ja „konkreetsel juhul kohaseks" saab pidada normi, mis näeb (eespool viidatud tsiviilseadustiku artiklis 2621) bilansis valeandmete esitamise eest — kui sellega ei tekitata varalist kahju või kui kahju tekitatakse, kuid seda ei saa tsiviilseadustiku artikli 2622 kohase kaebuse puudumisel menetleda — ette ühe aasta ja kuuekuulise vangistuse? Ja lõpuks, kas arvestades äriühinguturu „läbipaistvuse" üldise huvi konkreetset kaitset ja seda, et nimetatud huvi võib omandada ühenduse mõõtme, on asjakohane näha tsiviilseadustiku artikli 2622 esimeses lõigus sätestatud kuritegude puhul (seonduvalt börsil noteerimata äriühingutega) menetluse alustamise võimalus ette vaid siis, kui kaebuse on esitanud kahju kannatanud isik (s.o osanik, aktsionär või võlausaldaja)?

40 Euroopa Kohtu presidendi 20. jaanuari 2003. aasta määrusega liideti kohtuasjad C-387/02, C-391/02 ja C-403/02 kirjalikuks ja suuliseks menetluseks ning kohtuotsuse tegemiseks.

Eelotsuse küsimused

Euroopa Kohtule esitatud märkused

41 S. Berlusconi ja M. Dell'Utri vaidlustavad vastavalt kohtuasjades C-387/02 ja C-403/02 esitatud eelotsuse küsimuste vastuvõetavuse. Ka Itaalia valitsus väljendab selles suhtes kahtlust.

42 Esitatud küsimuste eesmärgiks on väidetavalt Itaalia tsiviilseadustiku uute artiklite 2621 ja 2622 kohaldamata jätmine selleks, et kriminaalmenetlust oleks võimalik läbi viia Itaalia tsiviilseadustiku endise artikli 2621 alusel, mis raskendab tunduvalt süüdistatavate olukorda.

43 Isegi kui oletada, et Itaalia tsiviilseadustiku uued artiklid 2621 ja 2622 on esimese või neljanda äriühingute direktiiviga vastuolus, ei saa nimetatud direktiivide alusel süüdistatavate suhtes menetlust läbi viia ja neile erinevat ja rangemat karistust mõista, kui kohaldamisele kuuluvas siseriiklikus õiguses puudub vastav karistusõiguse säte.

44 Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt ei saa direktiiv üksikisikutele kohutusi panna ja seda ei saa kasutada isiku vastu. Samuti saa direktiivil iseenesest ja sõltumata selle rakendamiseks liikmesriigi poolt vastu võetud seadusest olla nende isikute, kes

tegutsevad selle direktiivi sätteid rikkudes, kriminaalvastutust ettenägevat või raskendavat mõju.

45 Euroopa Kohtult küsitud eelotsus ei ole taotluse esitanud kohtutes menetluses olevate vaidluste lahendamisel asjakohane, kuna põhikohtuasjades ei oleks mingil juhul võimalik kohaldada Itaalia tsiviilseadustiku endist artiklit 2621.

46 Sellise võimaluse välistab süüdistatavale leebeima karistusseaduse tagasiulatuva kohaldamise põhimõte, mis põhiõigusena kuulub ühenduse õiguskorda sarnaselt seaduslikkuse põhimõttele, mille üheks oluliseks aspektiks see põhimõte on.

47 Komisjon seevastu väidab, et eelotsuse küsimused on vastuvõetavad.

48 Seaduslikkuse põhimõtte kohaldamine ei mõjuta küsimuste vastuvõetavust sellises olukorras, kus Euroopa Kohtu antavast vastusest võib tuleneda, et Itaalia tsiviilseadustiku uued artiklid 2621 ja 2622 on vastuolus ühenduse õigusega, mille tagajärjeks võib olla kriminaalmenetluse läbiviimine tsiviilseadustiku endise artikli 2621 alusel, mis raskendab süüdistatavate olukorda.

49 Komisjon peab oluliseks märkida, et põhikohtuasjades süüdistatavate suhtes menetluse aluseks olnud tegude ilmsikstuleku ajal olid need teod veel Itaalia tsiviilseadustiku endise artikli 2621 alusel kriminaalkorras karistatavad, ning et alles hiljem võeti vastu siseriikliku õiguse sätted, mis süüdistatavate olukorda leevendavad, kuid mille kokkusobivus ühenduse õigusega on teatud osas kahtluse alla seatud, mistõttu siseriiklik kohus võib olla kohustatud need sätted kohaldamata jätma.

50 Sellises olukorras ei ole mitte ühenduse õigus see, mis määrab kindlaks kriminaalvastutuse või raskendab seda. Jättes kohaldamata hilisema ja leebema, kuid ühenduse õigusega vastuolus oleva seaduse, oleks tegemist vaid tegude toimepanemise ajal jõus olnud ühenduse õigusele vastava siseriikliku seaduse kehtivuse pikendamisega.

51 Uute, süüdistatavate jaoks leebemate siseriikliku õiguse sätete kohaldamine nende sätete vastuvõtmisele eelnenud tegude suhtes on ühenduse õiguse ülimuslikkuse põhimõttega, sellisena nagu Euroopa Kohus on seda tõlgendanud, vastuolus, kui selgub, et nendes sätetes ette nähtud karistus ei ole ühenduse õiguse rikkumise suhtes kohane, mistõttu on need sätted kokkusobimatud ühenduse õigusega.

Euroopa Kohtu hinnang

52 Esitatud küsimustega tahavad siseriiklikud kohtud teada saada põhiliselt seda, kas Itaalia tsiviilseadustiku uued artiklid 2621 ja 2622 koos nendes sisalduvate sätetega

on kooskõlas ühenduse õiguse nõudega, mille kohaselt karistused ühenduse õiguse sätete rikkumise eest peavad olema kohased (vt käesoleva kohtuotsuse punkt 36).

Ühenduse õiguse nõue karistuste kohasusest

53 Kõigepealt tuleb uurida, kas raamatupidamises valeandmete esitamise eest ette nähtud karistuste, mis on sätestatud Itaalia uue tsiviilseadustiku artiklites 2621 ja 2622, kohasuse nõue tuleneb esimesest äriühingute direktiivi artiklist 6 või asutamislepingu artiklist 5, mis vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale, millele viidati käesoleva otsuse punktis 36, eeldab, et karistused ühenduse õiguse sätete rikkumise eest peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad.

54 Tuleb märkida, et raamatupidamises valeandmete esitamise eest ette nähtud karistuste, mis on sätestatud Itaalia uue tsiviilseadustiku artiklites 2621 ja 2622, eesmärgiks on karistada aluspõhimõtete rikkumiste eest, kusjuures nende põhimõtete järgimine on neljanda äriühingute direktiivi peaeesmärk, mis tuleneb direktiivi neljandast põhjendusest ja artikli 2 lõigetest 3 ja 5, ning mille kohaselt peavad direktiivis nimetatud äriühingute raamatupidamise aastaaruanded andma tõepärase ja erapooletu ülevaate varast, finantsseisundist ning kasumist või kahjumist (vt selle kohta 7. jaanuari 2003. aasta otsus kohtuasjas C-306/99: BIAO, EKL 2003, lk I-1, punkt 72 ja selles viidatud kohtupraktika).

55 Peale selle kehtib sama ka seitsmenda äriühingute direktiivi kohta, mille artikli 16 lõiked 3 ja 5 näevad konsolideeritud aastaaruannete osas ette sisuliselt samad sätted

nagu neljanda äriühingute direktiivi artikli 2 lõiked 3 ja 5 äriühingute aastaaruannete osas.

56 Mis puudutab esimese äriühingute direktiivi artikliga 6 ette nähtud karistamise korda, siis viitab selle sõnastus iseenesest sellele, et seda korda tuleb mõista nii, et peetakse silmas mitte ainult aastaaruannete avaldamata jätmist, vaid ka selliste aastaaruannete avaldamist, mida ei ole koostatud neljandas äriühingute direktiivis aruannete sisu suhtes kehtestatud nõuetele vastavalt.

57 Tegelikult ei piirdu nimetatud artikkel 6 liikmesriikide kohustusega näha ette kohased karistused juhtudeks, kui on jäetud avalikustamata bilanss ja kasumiaruanne, vaid sätestab selle kohustuse ka juhtudeks, kui dokumente pole avalikustatud selliselt, nagu on ette nähtud esimese äriühingute direktiivi artikli 2 lõike 1 punktis f. See säte aga viitab selgelt taotletavale aastaaruannete sisu käsitlevate õigusnormide ühtlustamisele, mis teostati neljanda äriühingute direktiivi vastuvõtmisega.

58 Esimest äriühingute direktiivi samade äriühinguliikide kohustuste osas täiendava neljanda äriühingute direktiivi ülesehitusest ja neljandas direktiivis karistusi puudutavate üldsätete puudumisest tuleneb, et kui neljanda äriühingute direktiivi artikli 51 lõikes 3 nimetatud erandid välja arvata, siis tahtis ühenduse seadusandja esimese äriühingute direktiivi artiklis 6 viidatud karistamise korda laiendada ka neljandas äriühingute direktiivis sätestatud kohustuste rikkumistele, eelkõige sisunõuetele mittevastavate aastaaruannete avalikustamistele.

59 Seevastu seitsmendas äriühingute direktiivis on selline üldsäte ette nähtud artikli 38 lõikes 6. Vaieldamatult laieneb see säte ka selliste konsolideeritud aastaaruannete, mis ei ole koostatud kooskõlas selles direktiivis sätestatud normidega, avalikustamisele.

60 See neljanda ja seitsmenda äriühingute direktiivi sisu erinevus on seletatav asjaoluga, et esimese äriühingute direktiivi artikli 2 lõike 1 punkt f ei viita mingil moel konsolideeritud aruannetele. Seega ei saa selle direktiivi artiklit 6 pidada kohaldatavaks konsolideeritud aruannetega seonduvate kohustuste täitmata jätmisel.

61 Nimetatud artikli 6 tõlgendust, mis laieneb ka sisunõuetele mittevastavate aastaaruannete avalikustamistele, kinnitavad pealegi ka kõnealuste direktiivide kontekst ja eesmärgid.

62 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 72–75 märkis, tuleb selles osas eelkõige arvesse võtta esmatähtsat rolli, mida täidab kapitaliühingute aastaaruannete avalikustamine ja *a fortiori* selliste aastaaruannete avalikustamine, mis on koostatud ühtlustatud sisunõuetele vastavalt, eesmärgiga kaitsta kolmandate isikute huve, s.o eesmärk, mida nii esimese kui ka neljanda äriühingute direktiivi preambulites selgelt rõhutatakse.

63 Eeltoodust tuleneb, et raamatupidamises valeandmete esitamise eest ette nähtud karistuste, mis on sätestatud Itaalia uue tsiviilseadustiku artiklites 2621 ja 2622, kohasuse nõue tuleneb esimese äriühingute direktiivi artiklist 6.

64 Sellest hoolimata võib nimetatud artiklist 6 tuleneva karistuste kohasuse nõude sisustamisel kasu olla ka Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast asutamiselepingu artikli 5 kohta, millest tuleneb samalaadne nõue.

65 Selle kohtupraktika kohaselt säilib liikmesriikidel küll karistuste valiku võimalus, kuid nad peavad hoolitsema eelkõige selle eest, et ühenduse õiguse rikkumisi karistataks nii sisu kui menetluse osas samadel tingimustel kui siseriikliku õiguse sarnase laadi ja tähtsusega rikkumisi ja et need tingimused igal juhul tagaksid karistuse tõhususe, proportsionaalsuse ja hoiatavuse (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus komisjon *v.* Kreeka, punktid 23 ja 24; 10. juuli 1990. aasta otsus kohtuasjas C-326/88: Hansen, EKL 1990, lk I-2911, punkt 17; 30. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-167/01: Inspire Art, EKL 2003, lk I-10155, punkt 62, ja 15. jaanuari 2004. aasta otsus kohtuasjas C-230/01: Penycoed, punkt 36, EKL 2004, lk I-937).

Kergema karistuse tagasiulatuva kohaldamise põhimõte

66 Kui jätta kõrvale esimese äriühingute direktiivi artikli 6 kohaldatavus aastaaruannete avaldamata jätmise korral, siis tuleb märkida, et vastavalt Itaalia karistusseadustiku artiklile 2, mis sätestab kergema karistuse tagasiulatuva kohaldamise põhimõtte,

tuleks kohaldada Itaalia tsiviilseadustiku uusi artikleid 2621 ja 2622 vaatamata sellele, et need jõustusid alles pärast põhikohtuasjade menetluste aluseks olevate tegude toimepanemist.

67 Tuleb meenutada, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale moodustavad põhiõigused õiguse üldpõhimõtete lahutamatu osa, mille järgimist Euroopa Kohus tagab. Selle eesmärgi saavutamisel juhindub Euroopa Kohus liikmesriikide ühistest riigiõiguslikest tavadest ning samuti suunistest, mis tulenevad rahvusvahelistest inimõiguste kaitse instrumentidest, millega liikmesriigid on koostööd teinud või ühinenud (vt eelkõige 12. juuni 2003. aasta otsus kohtuasjas C-112/00: Schmidberger, EKL 2003, lk I-5659, punkt 71 ja selles viidatud kohtupraktika ning 10. juuli 2003. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-20/00 ja C-64/00: Booker Aquaculture ja Hydro Seafood, EKL 2003, lk I-7411, punkt 65 ja selles viidatud kohtupraktika).

68 Kergema karistuse tagasiulatuva kohaldamise põhimõte kuulub liikmesriikide ühiste riigiõiguslike tavade hulka.

69 Sellest tuleneb, et nimetatud põhimõtet tuleb käsitleda osana ühenduse õiguse üldpõhimõtetest, mida siseriiklik kohus peab järgima, kui ta kohaldab ühenduse õiguse, antud juhul eelkõige äriühingute direktiivide, rakendamiseks vastu võetud siseriiklikku õigust.

Esimesele äriühingute direktiivile tuginemise võimalikkus

70 Kõigest hoolimata tõstatub küsimus, kas kergema karistuse tagasiulatuva kohaldamise põhimõte on kohaldatav ka siis, kui see karistus on vastuolus ühenduse teiste õigusnormidega.

71 Samas ei ole selle küsimuse lahendamine põhikohtuasjade vaidluste seisukohalt vajalik, kuna kõnealune ühenduse õigusnorm sisaldub direktiivis, millele kohtuvõimud tuginevad kriminaalmenetlustes üksikisikute vastu.

72 Mõistagi, juhul kui eelotsusetaotlused esitanud kohtud jõuaksid Euroopa Kohtult saadud vastuste põhjal järeldusele, et Itaalia tsiviilseadustiku uued artiklid 2621 ja 2622 ei vasta neis sisalduvate sätete tõttu karistuste kohasust käsitlevatele ühenduse õiguse nõuetele, siis peaksid siseriiklikud kohtud tulenevalt Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast jätma ise nimetatud uued artiklid kohaldamata, ilma et nad peaksid taotlema või ootama nende sätete eelnevat tühistamist seadusandlikul teel või muu põhiseadusliku menetluse kaudu (vt eelkõige 9. märtsi 1978. aasta otsus kohtuasjas 106/77: Simmenthal, EKL 1978, lk 629, punktid 21 ja 24; 4. juuni 1992. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-13/91 ja C-113/91: Debus, EKL 1992, lk I-3617, punkt 32, ja 22. oktoobri 1998. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-10/97 kuni C-22/97: IN. CO. GE'90 jt, EKL 1998, lk I-6307, punkt 20).

73 Siiski on Euroopa Kohus korduvalt öelnud, et direktiiv iseenesest ei saa panna üksikisikule kohustusi ning seda ei saa kasutada üksikisiku vastu (vt eelkõige 5. oktoobri 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-397/01 kuni C-403/01: Pfeiffer jt, punkt 108 ja viidatud kohtupraktika, EKL 2004, lk I-8835).

74 Euroopa Kohus täpsustas konkreetse olukorra kontekstis, kus liikmesriigi ametiasutused tuginesid üksikisiku suhtes toimuvas kriminaalmenetluses direktiivile, et direktiivil ei saa iseenesest ja sõltumata selle rakendamiseks liikmesriigi poolt vastu võetud seadusest olla nende isikute, kes tegutsevad selle direktiivi sätteid rikkudes, kriminaalvastutust ettenägevat või raskendavat mõju (vt eelkõige 8. oktoobri 1987. aasta otsus kohtuasjas 80/86: Kolpinghuis Nijmegen, EKL 1987, lk 3969, punkt 13, ja 7. jaanuari 2004. aasta otsus kohtuasjas C-60/02: X, punkt 61 ja selles viidatud kohtupraktika, EKL 2004, lk I-651).

75 Kõnealusel juhul võiks tuginemine esimese äriühingute direktiivi artiklile 6 selleks, et kontrollida Itaalia tsiviilseadustiku uute artiklite 2621 ja 2622 vastavust sellele sättele, viia selleni, et nendes artiklites sätestatud kergemaid karistusi ei oleks võimalik kohaldada.

76 Eelotsusetaotlustest selgub, et kui Itaalia tsiviilseadustiku uued artiklid 2621 ja 2622 tuleks nende vastuolu tõttu esimese äriühingute direktiivi artikliga 6 jätta kohaldamata, siis selle tagajärjel võidakse kohaldada raskemat kriminaalkaristust, mis on ette nähtud tsiviilseadustiku endises artiklis 2621, mille kehtimise ajal põhikohtuasjade menetluste aluseks olnud teod toime pandi.

77 Selline tagajärg oleks vastuolus direktiivide olemusest tulenevate piirangutega, mis tulenevalt käesoleva kohtuasja punktides 73 ja 74 viidatud kohtupraktikast keelavad selle, et direktiiviga määrataks kindlaks või raskendataks süüdistatavate kriminaalvastutust.

78 Kõike eespool toodut arvesse võttes tuleb eelotsuse küsimustele vastata, et sellises olukorras, nagu see on põhikohtuasjades, ei saa liikmesriigi ametiasutused kriminaalmenetluses süüdistatavate vastu tugineda esimesele äriühingute direktiivile, kuna direktiivil ei saa iseenesest ja sõltumata selle rakendamiseks liikmesriigi poolt vastu võetud seadusest olla süüdistatavate kriminaalvastutust ettenägevat või raskendavat mõju.

Kohtukulud

79 Et põhikohtuasjade poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtutes pooleliolevate asjade üks staadium, otsustavad kohtukulude jaotuse siseriiklikud kohtud. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, v.a poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

Sellises olukorras, nagu see on põhikohtuasjades, ei saa liikmesriigi ametiasutused kriminaalmenetluses süüdistatavate vastu tugineda nõukogu 9. märtsi 1968. aasta esimesele direktiivile 68/151/EMÜ tagatiste kooskõlastamise kohta, mida liikmesriigid äriühingu liikmete ja kolmandate isikute huvide kaitseks EMÜ asutamislepingu artikli 58 teises lõigus tähendatud äriühingutelt nõuavad, et muuta sellised tagatised ühenduse kõigis osades võrdväärseteks, kuna direktiivil ei saa iseenesest ja sõltumata selle rakendamiseks liikmesriigi poolt vastu võetud seadusest olla süüdistatavate kriminaalvastutust ettenägevat või raskendavat mõju.

Allkirjad